

Kastelen en buitenplaatsen aan de Langbroekerwetering

Hans Hoes

Na de bespreking van landgoederen in 's-Graveland in het vorige nummer van ons tijdschrift gaan we nu in op de landgoederen in en om Langbroek. Als 'welp' heb ik in een boerderij bij één ervan gekampeerd in de jaren '50 van de vorige eeuw. Ik herinner me mooie kastelen aan een lange weg, met veel nat grasland in de uitgestrekte omgeving. Thans is het een schitterend wandelgebied met veel ongerepte natuur en een aantal (vaak gerestaureerde) landgoederen of de restanten ervan.

Ontstaan van buitenplaatsen in Langbroek

Het landschap rondom Langbroek is ontstaan door moeras in cultuur te brengen. Het ligt tussen de Kromme Rijn aan de ene kant en de

Utrechtse Heuvelrug, een stuwwal uit de voorlaatste ijstijd, aan de andere kant. Na de laatste ijstijd steeg de zeespiegel en de grondwaterspiegel steeg mee. Het gebied stond het grootste deel van het jaar onder water, mede vanwege het

Kasteel Beverweerd.

Foto: Julia Weishut.

kwelwater vanuit de Heuvelrug. In het moeras heeft zich veen gevormd. Toen in 1122 de bisschop van Utrecht de Kromme Rijn afdamde, ontstond de mogelijkheid het land te ontginnen. Voor de ontwatering van het laaggelegen moerasgebied werden in de 12^e eeuw de Langbroekerwetering en andere griften gegraven. Dit gebeurde onder leiding van de bisschop van Utrecht. Haaks op de wetering werden strookkavels binnen grotere ontginningsblokken uitgezet. Deze werden in kavels van 1250 meter lang en 100 meter breed uitgegeven. Een deel ervan werd al vroeg in de lengte opgedeeld. Vervolgens werden de landerijen (net als in 's-Graveland) agrarisch gebruikt en er verschenen talrijke boerderijen langs de ontginningsas. In de late middeleeuwen, eeuwen na de ontginning, werden langs de Langbroekerwetering vele woontorens gebouwd. De eigenaren van deze torens konden namens hun ridderhofstad in de Utrechtse ridderschap worden opgenomen. Vrijwel zeker waren zij nazaten van de oorspronkelijke ontginners. Vanaf de 16^e eeuw worden de woontorens uitgebreid en krijgen de buitens een zomerse woonfunctie voor welgestelde patriciërs uit Utrecht. Zij lieten stijltuinen en parken op hun landgoederen aanleggen. Door de eeuwen heen werden tuinen en landhuizen steeds aan de eisen van de tijd aangepast. De huidige restanten dateren vooral uit de 19^e eeuw.

Het gebied is nog redelijk ongeschonden. De landgoedeigenaren hebben nauwelijks meegegaan aan de intensivering van de landbouw of de verstedelijking in de twintigste en vroege eenentwintigste eeuw. Op de lommerrijke buitenplaatsen is daarom sprake van hoge ecologische waarde met streekeigen groen. Dat komt ook omdat er verschillende natuurlijke gradiënten zijn, zoals: hoog en laag, droog en nat (kwelwater), zand en klei, voedselarm en voedselrijke grond e.d.

Wandelen in het gebied

In de ontginningsstijd zijn er twee dorpen aan de wetering gesticht. Het oostelijke Overlangbroek, met een kerktoeren uit oorspronkelijk de 14^e eeuw en het westelijker gelegen Nederlangbroek, het huidige Langbroek. Daar staat een kerk die uit de 15^e eeuw dateert. Langbroek betekent 'drassig laagland', moeras, hetgeen verwijst naar de ontstaansgeschiedenis. Deze plaats is het startpunt van een viertal wandelingen langs de diverse buitens. De vier routes, die elk een kwart van het gebied rondom Langbroek bestrijken, zijn elk zo'n 6 km lang. Ze leiden langs de kastelen en ridderhofsteden door een afwisselend landschap van weiden en bossen tussen de Utrechtse Heuvelrug en de Kromme Rijn. Alle wandelingen starten bij het dorps huis van Langbroek. Het dorps huis is een burgerinitiatief, bekostigd door de jaarlijkse schapenmarkt die de eerste zaterdag van juli gehouden wordt. De rode route (van 6,7 km) voert langs het kasteel Walenburg en over de landgoederen van voormalig kasteel Noortwijck, kasteel Rhyensteyn en Sandenburg. De blauwe route (6,2 km) loopt langs kasteel Walenburg over het landgoed van kasteel Sandenburg en is uit te breiden langs de voormalige ridderhofstad Groenesteijn. De gele route van 4,5 km voert langs landgoed Moersbergen, het voormalig molenaarshuis van de korenmolen Windlust, de voormalige buitenplaats Rhodesteyn en de kastelen Lunenburg, Hindersteyn en Weerdesteyn. De groene route (6,5 km) gaat langs een andere weg langs dezelfde kastelen en het molenaarshuis als de gele route. Er is ook een fietsroute van ongeveer 35 km (fietsen123.nl) die vanuit Werkhoven over het 'oude land' naar

Wijk bij Duurstede gaat en via verkaveld gebied weer teruggaat naar Werkhoven. Daar is erg goed het verschil tussen het oude, niet verkaveld-landschap en het moderne agrarische gebied zichtbaar.

Sandenburg, Walenburg en Groenesteijn

Deze kastelen liggen dicht bij elkaar, ten oosten van Langbroek. We bespreken ze gezamenlijk omdat ze inmiddels dezelfde eigenaar hebben, de familie Van Lynden van Sandenburg. Groenesteijn is een voormalig kasteel, gebouwd tussen 1377 en 1414 door Willem de Ridder van Groenesteijn. Tussen 1749 en 1760 is het ingrijpend omgebouwd tot een landhuis. In 1802 werd Anna Wilhelmina, barones van Lynden, ongehuwde zuster van de heer Van Sandenburg eigenaar. Toen zij in 1847 overleed werd Groenesteijn gevoegd bij Sandenburg. In 1862 is het gesloopt. Alleen het poortgebouw aan de Langebroekerdijk en een deel van de grachten zijn er nog. Daar tegenover ligt Walenburg, vroeger ook Walensteyn genoemd. Het is al vermeld in stukken uit de 13^e eeuw. Eind 13^e of begin 14^e eeuw zijn er

twee verdiepingen op gebouwd. Deze donjon van 15 meter hoog stond jarenlang alleen. Tegen 1550 is er een woonvleugel aangebouwd. Na vele wisselingen van eigenaar kwam het in 1803 in bezit van de familie Van Lynden van Sandenburg. Die liet de bijgebouwen slopen en tegen de toren aan werd een boerderij gebouwd. Het ernstig vervallen geheel werd in de periode 1965-1967 gerestaureerd door de familie Canneman, die er daarna tot 2000 ook woonde. Thans is het door de familie Van Lynden van Sandenburg in erfpacht uitgegeven. De oudste vermelding van Sandenburg dateert van 1391. Vermoedelijk is het al gesticht tussen 1275 en 1300. De naam is waarschijnlijk afgeleid van de met klei bedekte zandrug 'Sanden', terwijl 'burg' aangeeft dat het een versterkt huis betreft. Van 1303 tot 1491 was het eigendom van de familie Van Sandenburg. Sinds 1792 is het in bezit van de familie Van Lynden. Gijsbert Carel Cornelis van Lynden veranderde al snel zijn naam in 'Van Lynden van Sandenburg'. Het kasteel is vermoedelijk gebouwd als een vierkant omgrachte woontoren met de ingang op de eerste verdieping, mogelijk via een voorburcht. Uit afbeeldingen uit de 17^e

Kasteel Sandenburg.

Foto: Julia Weishut.

Poortgebouw kasteel Groenesteijn.

Foto: Julia Weishut.

en 18^e eeuw is te zien dat het kasteel in de loop van de tijd is uitgegroeid tot een groot complex, bestaande uit een woontoren van zes verdiepingen en enkele woonvleugels. De huidige situatie dateert van de periode 1860-1864 toen Constantijn Theodoor baron van Lynden van Sandenburg opdracht gaf tot een ingrijpende aanpassing van het gebouw. Gekozen werd voor de neo-Tudorstijl.

De voorzijde van het kasteel werd uitgebreid met een vleugel van twee bouwlagen, de hoeken werden voorzien van achtkantige torens en het geheel werd wit gepleisterd. Er kwam een monumentaal toegangshek en er werden ook een portierswoning, orangerie en koetshuis ge-

bouwd. Bij de verbouwing werden de grachten grotendeels gedempt en de tuin veranderd in een landschapspark. Grote delen van de bijgebouwen zijn thans aan derden verhuurd.

Hindersteyn

Het kasteel is omstreeks 1300 gebouwd door Hinder van Wulven. Het erbij behorende landgoed werd in 1972 gekocht door de familie Van Beuningen en gevoegd bij het ernaast gelegen Rhodesteyn, dat al in hun bezit was. Het kasteel en de bijgebouwen met 5 ha grond werden toen verkocht aan de familie Geytenbeek. Deze herstelde vanaf 1976 de woontoren. De rest werd van 1980 tot 1989 gerestaureerd naar de toestand van 1865. De tuinaanleg is hersteld en een moestuin met drie historische kassen, een orangerie, een doolhof en labyrint zijn toegevoegd. Jaarlijks organiseert de familie met vele vrijwilligers op de eerste zondagen van juli en van september een Open Tuindag. De entreegelden komen ten goede aan de Stichting tot behoud van de Ridderhofstad Hindersteyn. Wekelijks zijn zo'n 35 vrijwilligers actief in de moestuin die vele soorten groenten, kruiden, vruchten en bloemen herbergt. Tijdens de Open Tuindag is dat allemaal te bezichtigen, inclusief een bezoek aan de woontoren en hapje en drankje bij de Orangerie.

Kasteel Hindersteyn.

Foto: Julia Weishut.

Oud, glooiend landschap aan de Goyersweg richting Doorn.

Foto: Julia Weishut.

Korenmolen De Windlust

Twee van de wandelingen gaan langs het voormalige molenaarshuis aan de Langbroekerdijk A92. Van 1801 tot 1926 heeft er een molen gestaan. Het was een zo genaamde standerdmolen met een gesloten ronde voet. Het kruierwerk was een zetelkruier. De molen is gebouwd door Harmen Tijsseling, in dezelfde stijl als de Doesburgermolen. Dat is ook logisch, want die molen was van zijn vader. In 1890 kocht de Soester Schoppenhauer de molen. Hij verving in 1893 het muldershuis en liet naast de molen een

stoommaalderij bouwen. De gemeente Langbroek weigerde in 1925 mee te werken aan een restauratie van de molen, waarop Schoppenhauer moest stoppen met zijn bedrijf en de molen met het omliggende terrein verkocht. De nieuwe eigenaar heeft de molen in 1926 gesloopt.

Geosite Langbroekerwetering

We zijn een paar keer in het gebied geweest, wandelend en fietsend. Dan zie je waarom dit gebied door het Geopark Heuvelrug, Gooi en Vechtstreek van belang wordt geacht. Het is oud, in cultuur gebracht landschap en dat is zo gebleven. Vanuit de Gooyersdijk (al genoemd in de 12de eeuw) kijk je via het golvende landschap uit op de Utrechtse Heuvelrug bij Doorn. Er is in het gebied een harmonie tussen natuur, cultuur en landschap. Anders dan in 's-Graveland staan de kastelen en buitenhuizen meer verspreid in het landschap en duiken ze op in de bosomgeving. Een bezoek zeker waard.

Bronnen

Voor dit artikel is gebruik gemaakt van de beschrijving van de Geosite op de website van het Geopark HGV, Wikipedia en eigen waarnemingen.

Korenmolens De Windlust.

Bron: V. Mepschen, Molendatabase.nl.